VIRBALIS

Ugnius Budvydas

Žvalgomieji tyrimai Virbalyje

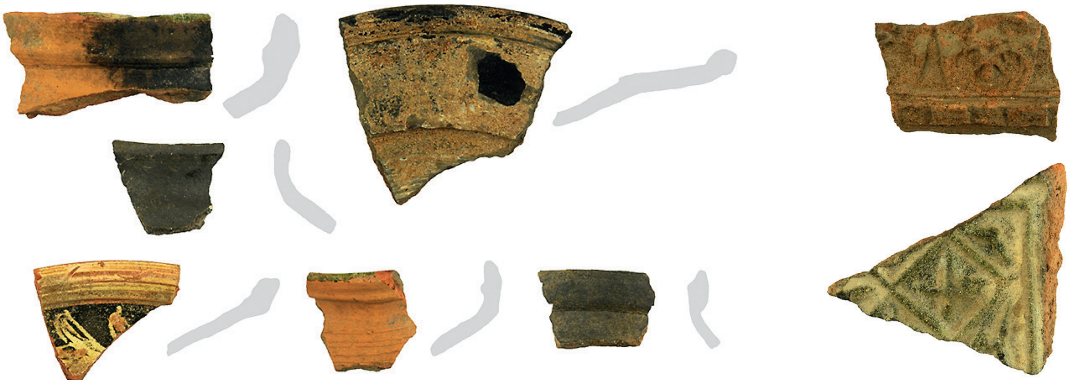
2015 m. birželio–rugsėjo mėnesiais Virbalyje (UK 17125, UK 20557) (Vilkaviškio r.) buvo atlikti žvalgomieji tyrimai bei žvalgymai. Tyrimai vykdyti projektuojamų nuotekų šalinimo įvadų vietose – Birutės g. 1, 2, 12, 13, Gedimino g. 5, 6, 7, 9, 11, 13, 21, 23, 33A, Laisvės g. 6, 9, Maironio g. 3, 15, Kudirkos Naumiesčio g. 2, 4, 6, 7, Vilniaus g. 1, 26, Kauno g. 1A, 2, 2A, 3, 3A, P. Vaičaičio g. 2, 7, Vištyčio g. 6, 9, 12, 15, Vydūno g. 5, 14. Siekta išsiaiškinti kultūrinio sluoksnio amžių, gylį, storį. Įvadai į gyvenamuosius pastatus turėjo būti kasami atviruoju būdu, tranšėjomis, todėl šių darbų metu galėjo būti sunaikintas kultūros paveldas. Projektuojamų įvadų ilgis – nuo 1 iki 60 m, gylis – 0,4–1,2 m, plotis – 40–50 cm. Įvadų vietose ištirti 37 šurfai (iš viso 55 m² dydžio plotas), kuriuose fiksuotas 1–2,45 m storio kultūrinis sluoksnis, datuojamas XVII–XX a. MKM saugojimui buvo perduoti 352 radiniai.

Virbalio miesto istorija, atsiradimas išsamiai aprašytas A. Miškinio knygoje (Miškinis A., *Lietuvos urbanistikos paveldas. Užnemunės miestai ir miesteliai*, V., 1999, p. 270–310; *ATL 2012 metais*, V., 2013, p. 551–555). Stačiakampis miesto planas išliko nepakitęs nuo pat XVI a. Gatvių tinklas ir pastatų išdėstymas taisyklingas. Miesto centre yra kvadratinė XVI a. II pusės turgaus aikštė, kurioje tuo metu buvo pastatytas Dominikonų vienuolynas ir bažnyčia (turgaus aikštės PR). Visos XVI a. viduryje išmatuotos gatvės egzistavo iki XVIII a. II pusės. 1869 m. buvo nugriauta rotušė ir išlyginta turgaus aikštė. XIX a. miestas nesiplėtė už XVI a. viduryje suplanuotos teritorijos. Turgaus aikštės kraštuose vienaukščiai namai stovėjo šonu, gana atokiai vienas nuo kito. Virbalis labai nukentėjo per II Pasaulinį karą. Buvo susprogdinta bažnyčia, sugriauta 80 % statinių. 1946 m. sudarytame žemėlapyje matyti, jog po karo miestelis ištuštėjęs, gausu namais neužstatytų sklypų.

Virbalio miestas į nekilnojamų kultūros vertybių sąrašą įtrauktas 1993 m., kaip vertingąją savybę nurodant 0,9–1,2 m storio kultūrinį sluoksnį su archeologiniais radiniais, pastatų pamatų fragmentais ir griuvenomis. Archeologiniai tyrimai mieste vykdyti 1992, 1993, 1998 ir 2012–2013 m. (*ATL 1992 ir 1993 metais*, V., 1994, p. 266–268; *ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 448–449). Plačiau archeologinių tyrimų istorija pristatyta 2012 m. D. Kontrimo vykdytų archeologinių tyrimų Virbalio miesto apžvalgoje (*ATL 2012 metais*, V., 2013, p. 551–555).

2015 m. vykdant archeologinius tyrimus nustatyta, jog įvadų vietose Birutės g. 1, 12, Kauno g. 1A, 2, 2A, 3, 3A, Kudirkos Naumiesčio g. 4, 6, Gedimino g. 5, 7, 11, 13, 33A, Laisvės g. 6, 9, Maironio g. 15 ir P. Vaičaičio g. 2, 7, Vydūno g. 5, 14, Vištyčio g. 12, Vilniaus g. 1 vertingas archeologinis kultūrinis sluoksnis nėra susiformavęs. Šurfuose fiksuotas 0,6–1,85 m storio XX a. kultūrinis sluoksnis, kuriame rasta šiam laikotarpiui būdingų puodų šukių, buitinių šiukšlių, inžinerinių tinklų trasos ar griuvenų sluoksnių, susiformavusių XX a. I pusėje.

Gedimino g. 9, 21, 23 (šurfai 3, 6–8) atliekant tyrimus privačiuose sklypuose, fiksuoti XVII–XVIII a. datuojami kultūrinio sluoksnio horizontai, kurie atsidengė 1,05–1,4 m gylyje. Jie išskirti po XIX–XX a. suardymais. Sluoksniai

0 5 cm

1 pav. Buitinės keramikos fragmentai iš šurfo 3 (Gedimino g. 9). U. Budvydo nuotr.

Fig. 1. Fragments of household pottery from test pit 3 (Gedimino St. 9)

0 5 cm

2 pav. Plokštinių koklių fragmentai iš šurfo 24 (Vilniaus g. 26). U. Budvydo nuotr.

Fig. 2. Panel stove tile fragments from test pit 24 (Vilniaus St. 26)

intensyvūs (1 pav.), 12–65 cm storio. Šurfe 8 (Gedimino g. 23) XVII a. sluoksnis atsidengė iš karto po XIX–XX a. I pusės grindiniu, 1,4 m gylyje. Sluoksnio apačia pasiekta 2,05 m gylyje (H_{abs} 55,00 m).

Kudirkos Naumiesčio g. 2 tirtame šurfe 17 XVII a. kultūrinio sluoksnio horizontas išskirtas 1–1,05 m gylyje (H_{abs} 59,40 m). Sluoksnis intensyvus, 15–17 cm storio. Jame aptikta daug puodų, ąsočių sienelių, pakraštėlių ir dugnelių fragmentų. Aukščiau išskirti niveliacinio pobūdžio sluoksniai susiformavo XX a. ar XX a. I pusėje. **Kudirkos Naumiesčio g. 7** tyrimai buvo atliekami buvusio upelio salpoje (šurfas 20). 1 m gylyje (H_{abs} 52,20 m) atsidengė juoda durpinga žemė, kurioje rasti 34 buitinės keramikos fragmentai. Didžiąją jų dalį sudarė įvairios paskirties indų sienelės, rasti 3 pakraštėliai, puodo dangtelio fragmentas, keptuvės kojelė, kaltinė vinis, šlako gabalas ir kt. Radiniai datuojami XVII–XVIII a. Sluoksnis vientisas, aptiktas virš 1,5 m gylyje esančio vandeningo durpių sluoksnio. Juodos durpingos žemės sluoksnis su radiniais tikriausiai susiformavo per ilgą laiką, aplinkiniams gyventojams upelio pakrantėje atsikratant buitinių šiukšlių.

Vilniaus g. 26 aptiktas 1,4–1,6 m storio kultūrinis sluoksnis (šurfai 23, 24). Ankstyviausi XVII a. datuojami kultūrinio sluoksnio horizontai (35 cm storio) (2 pav.) išskirti 1,1–1,25 m gylyje, virš jų stebėti XIX–XXI a. suardymai su šiam laikotarpiui būdingais dirbiniais. Šurfe 23 pasiekus 1,1 m gylį (H_{abs} 59,42 m), ties viduriu atsidengė 3 didžiuliai akmenys (vienas jų apytiksliai 73x60 cm dydžio). Likusių nepavyko išmatuoti, kadangi didesnė jų dalis buvo už šurfo ribų. Akmenys tarpusavyje nerišti, tačiau gulėjo vienoje eilėje. Gali būti, kad jie žymi šioje vietoje stovėjusio pastato pamatų apatinį vainiką. Aptikti pamatai tiksliau nedatuoti.

Maironio g. 3 ištirti šurfai 28, 29. Vienas jų (28) kastas tarp gatvės bei gyvenamojo namo PR sienos, antras (29) – gyventojų daržuose, tai yra į PV nuo gyvenamojo namo Maironio g. 3. Tyrimo metu po XIX–XX a. sluoksniais abiejuose šurfuose išskirtas juodos maišytos

žemės horizontas su XVII–XVIII a. būdinga buitine keramika. Ankstyviausi kultūrinio sluoksnio horizontai fiksuoti 0,45–1,25 m gylyje. Šurfe 28 įžemyje atsidengė dvi taisyklingo apskritimo formos 35–45 cm skersmens XVII–XVIII a. datuojamos stulpavietės.

Birutės g. 2, 13 ištirti šurfai 32, 34. Juose fiksuotas 1,1–1,5 m storio kultūrinis sluoksnis. XVII–XVIII a. datuojami kultūriniai sluoksniai fiksuoti 0,9–1,15 m gylyje. Šurfe 34, Birutės g. 13, 70 cm gylyje rasta akmeninių pamatų fragmentų. Išliko tik apatinė akmenų vainiko dalis. Akmenys netašyti, 20–40 cm skersmens, tarpusavyje nerišti. Pamatai preliminariai datuojami XVII–XVIII a.

Vištyčio g. 6, 9, 15 sklypuose ištirti 3 šurfai 35–37. Šurfuose 35 ir 37 XVII–XVIII a. neintensyvus 10–15 cm storio kultūrinis sluoksnis išskirtas 1,25–1,55 m gylyje. Tyrimo metu rasti keli puodyninio koklio keturkampe anga fragmentai bei žiestų puodų šukių fragmentai. Šurfe 37, Vištyčio g. 15, 1 m gylyje fiksuoti 2 duobių fragmentai, kurių dydis liko neaiškus dėl nedidelės tyrimų apimties. Sprendžiant pagal rastus radinius, duobės datuojamos XVII a. Jų apačia pasiekta 1,6–1,75 m gylyje. Pjūvyje duobės pusapvalės, plokštėjančiais dugnais.

Baigus tirti šurfus sklypuose Gedimino g. 6, 21, Birutės g. 1, 2, 13, Vilniaus g. 1, Vištyčio g. 9, 15, Kudirkos Naumiesčio g. 2, 7, įvadų vietose buvo atlikti žvalgymai. Projektiniai trasų gyliai ir techniniai sprendimai buvo parinkti taip, kad nesuardytų ir nepažeistų žemiau esančių vertingų kultūrinių sluoksnių. Bendras trasų ilgis – 218 m. Žvalgytas 87–109 m² dydžio plotas. Žvalgymų metu radinių, turinčių mokslinę ar muziejinę vertę, neaptikta. Tik Gedimino g. 6 žvalgant 2014 m. savavališkai iškastos trasos išmestas žemes, rasti 2 Jono Kazimiero Vazos šilingai.

The Field Evaluation in Virbalis

During June–September 2015, field evaluations and surveys were conducted at the sites of planned sewer service lines in the city of Virbalis: Birutės St. 1, 2, 12, 13, Gedimino St. 5, 6, 7, 9, 11, 13, 21, 23, 33A, Laisvės St. 6, 9, Maironio St. 3, 15, Kudirkos Naumiesčio St. 2, 4, 6, 7, Vilniaus St. 1, 26, Kauno St. 1A, 2, 2A, 3, 3A, P. Vaičaičio St. 2, 7, Vištyčio St. 6, 9, 12, 15, and Vydūno St. 5, 14. In all, 37 test pits (a total of 55 m²) were excavated and a 1–2.45 m thick, 17th–20th-century cultural layer was recorded in them. The 352 discovered finds were handed over to the protection of the MKM.

A 17th–18th-century cultural layer was distinguished under the 19th–20th-century destroyed layers in the test pits excavated at Birutės St. 2, 13, Gedimino St. 9, 21, 23, Maironio St. 3, Kudirkos Naumiesčio St. 2, 7, Vilniaus St. 26, and Vištyčio St. 6, 9, 15. This layer was recorded at a depth of 45–115 cm and was 15–55 cm thick. Household pottery, fragments of panel and vessel stove tiles, hand-forged nails, and other finds characteristic of this period were discovered during the investigation (Figs. 1–2). Fragments of stone foundations were found in the test pits excavated at Birutės St. 13 and Vilniaus St. 26 and two 17th-century postholes were discovered in the natural soil in the test pit beside the house at Maironio St. 3. After the excavation of the test pits, monitoring (a total of 87–109 m²) was conducted at the service line sites on the plots at Gedimino St. 6, 21, Birutės St. 1, 2, 13, Vilniaus St. 1, Vištyčio St. 9, 15, and Kudirkos Naumiesčio St. 2, 7. The total length of the ditches was 218 m. No finds of value to science or a museum were encountered during the monitoring.